

צבא הגנה לישראל?

על צבא כמגן הדמוקרטיה

:: מיכה אשחר

אלא סולידריות כלל-חברתית. עקרון צבא המילואים הגדול בנוי אם כך על חברה בעלת לכידות גבוהה. מכאן מתחייבים חינוך לכל וברמה גבוהה, מערכת רווחה מתפקדת, תפישת שוויון בין האזרחים וכמובן חברה שאיננה מטפחת את הבדלי המעמדות בתוכה.

תכונות אלה שמאפיינות צבא קונבנציונלי, הופכות את שינוי המשטר בישראל כיום למהלך קשה יותר. בכל מדינה, הצבא הוא בהגדרה חלק מהסדר החברתי. לרוב הוא הכוח החמוש החזק ביותר במדינה. אם הצבא הוא דבר שכולם עושים אותו, קשה יותר להשתמש בכוח שלו נגד חלק מסוים של האוכלוסייה. מעבר לכך, עצם גיוס החובה לכל משתית את החברה, בין היתר, על יסוד שהוא א-מעמדי.

צבא אחר - משטר אחר

איך משנים את המשטר בכל זאת? משנים את פני הצבא.

הדרך לשינוי הצבא מצויה כבר בדרך בה הגדרתי אותו כאן. אם צה"ל וההרתעה הישראלית מבוססים היום בעיקר על נשק קונבנציונלי, הרי יש להפוך את ההרתעה הישראלית לזו המבוססת על נשק לא קונבנציונלי.

ההרתעה הקיימת מבוססת על טנקים, מסוקי תקיפה ומטוסי קרב, ולא פחות חשוב מכך - על עומק אסטרטגי, בו יכולה ישראל לספוג מכה ראשונית ורק אחר כך לעבור להתקפה. כך יכולה ישראל לבחור, שלא להיות הצד התוקפן. תפקידה של הרתעה זו שונה לחלוטין מהרתעה המבוססת על נשק גרעיני מוצהר. ההצהרה על קיום הפצצה ועל יכולת השימוש בה תהיה מהלך פוליטי אסטרטגי שיודיע כי פני הדברים השתנו באורח רדיקלי. היא תייתר הן את כלי הנשק הקונבנציונליים ומפעיליהם והן את העומק האסטרטגי. גרוע מכך - היא תחייב את ישראל להיות הצד התוקפן גם במקרה של איום מסוג קונבנציונלי.

החתימה לביטול המשטר הדמוקרטי בישראל התמקדה עד כה בשבירת העבודה המאורגנת, קרי ההסתדרות. היסוד השני והיחיד כיום, המגן על המשטר הוא צבא ההגנה לישראל. הכיצד?

מצד אחד גיוס חובה בהיקף הממצה את רוב האוכלוסייה, כלומר פלורליסטי ומייצג בקירוב טוב את כל המעמדות ולא רק סוג אחד של אינטרסים. מצד שני ובהמשך לכך, אותו צבא מבסס את תפיסת ההגנה שלו על נשק קונבנציונלי המצוי באיכות ובשפע יחסיים ומחייב צבא מילואים גדול. נשק קונבנציונלי צריכים להפעיל בו-זמנית מספר גדול של אנשים בעלי מיומנויות טכניות וטכנולוגיות מתאימות. מכאן עולה גם הצורך לגייס ולאמן מספר רב של חיילי מילואים שיהיו מוכנים לשעת חרום.

אותו צבא מילואים תלוי כמובן בתכונות של חברה מתפקדת ואמפטית: לכידות, הזדהות, נכונות להתנדבות, רמת מודעות גבוהה, או במילים אחרות סולידריות. לא סולידריות סקטוריאלית כמו זו השוררת במשטרה, למשל,

אם הצבא הוא דבר שכולם עושים אותו, קשה יותר להשתמש בכוח שלו נגד חלק מסוים של האוכלוסייה.

אותם אנשי קבע יהפכו את
הצבא מעם למעמד, מגובש
ונאמן לאינטרסים המיוחדים
שלו. הצבא כפי שאנחנו
מכירים אותו היום יהפוך
למיותר.

זו משמעותה הממשית של
הפצצה. מצד אחד אין לזלזל
בסיכוי שהיא אכן תוטל
ביום מן הימים. אבל היא
איננה מיועדת לשימוש, אלא
לשעבוד ולהטלת פחד.

המאורגנת מעוניין גם בנשק גרעיני. בוודאי
לא הוכחתי כי המוטיבציה לחסל את העבודה
המאורגנת נובעת אך ורק מרצון לשנות את פני
המשטר. מעסיקים רבים מברכים מן הסתם על
יכולתם לתמרן עובדים בקלות רבה יותר מאשר
בעבר, מבלי להיות מעוניינים במעבר למשטר
שבו הם עצמם יתומרנו בקלות רבה הרבה יותר.
אבל עדיין – אלה ואלה משרתים מגמה של
שינוי משטר גם אם אינה מתאימה להם תמיד.
כאן יש לשאול למשל מדוע אנשים כמו אהוד
ברק, שמתנגדים לפצצה, יישמו מדיניות
כלכלית שמרנית. שאלה זו עולה מפני שהתיאור
שלי קושר את שבירת כוח העבודה המאורגן
עם הפצצה באופן דר-כיווני. ניתן אולי לשער
כי המציאות הכלכלית כיום מציבה בפני ראשי
ממשלות ושרי אוצר (בייגה שוחט, למשל,
בייחוד בכהונתו השנייה) אלטרנטיבות מוגבלות

הצהרה על הפצצה לא תהפוך את צה"ל לצבא
קטן וחכם' אלא לצבא שונה לחלוטין מזה
שאנו מכירים. רוב הזרועות הלוחמות יוטלו
או יצומצמו מאוד; עיקרו של מה שיישאר יהיה
מעין 'משמר גבול' מורחב. 'משמר גבול' מסוג
זה לא יחייב גיוס חובה; להפך, חיילי קבע יבצעו
את רוב משימותיו טוב יותר, לפחות מהבחינה
המקצועית הקרה. אותם אנשי קבע יהפכו את
הצבא מעם למעמד, מגובש ונאמן לאינטרסים
המיוחדים שלו. הצבא כפי שאנחנו מכירים
אותו היום יהפוך למיותר.

מעבר לגיבוש הצבא כמעמד, הפצצה הגרעינית
תעצב מחדש את חוקי המשחק של הסדרים
אפשריים באזורנו. קיימת טענה כי דווקא
'גירעון' האיזור עשוי לפתור את הסכסוך. במקום
מחזורים של מלחמות קונבנציונליות גדולות
מדי עשר שנים, מציעה תיאוריית היציבות
הגרעינית מאזן-אימה. במאזן זה, מדי פעם
יורים ונלחמים קצת וחוזרים לגבולות הקודמים
ושוב נלחמים קצת ויורים וחוזר חלילה. אבל
אין מלחמות גדולות בזכות מאזן האימה,
הפחד המשותף מפני חיסול הדדי. על תזה זו
דיבר יורם נמרוד במאמרו 'אימה ללא מאזן'. זו
משמעותה הממשית של הפצצה. מצד אחד אין
לזלזל בסיכוי שהיא אכן תוטל ביום מן הימים.
אבל היא איננה מיועדת לשימוש, אלא לשעבוד
ולהטלת פחד.

העיקר אינו הכוונה

זה לא משנה הרבה אם אכן מי שמשווק לנו
את הפצצה מתכוון ממש לשנות את המשטר. אם
התוצאה של ההכרזה על קיומו של נשק גרעיני
היא שינוי מבנה הצבא, ובעקבות זאת שינוי של
המשטר בישראל, אז אין שום צורך להיכנס לאף
אחד לתוך הראש ולנחש מה כוונתו ברגע נתון.
כאן באמת מבחן התוצאה הוא הקובע.

שבירת כוח העבודה המאורגן היא, אם כן, רק
כלי אחד בין שנים שווים, וחינויים באותה מידה,
לצורך שינוי פני המשטר בישראל. הכלי השני
הוא הפצצה הגרעינית, והוא בשימוש אותם
גורמים המעוניינים בשינוי המשטר.

מעניין למצוא כי יש התאמה מסויימת בין
נושאי דגל ביטול גיוס החובה והפיכת העיסוק
הצבאי למקצוע ולמעמד, לבין התומכים בפצצה
או לפחות כאלה שאינם מסתייגים ממנה. ניתן
למצוא בהם בין היתר את העיתונאים ראובן
פדהצור ועופר שלח וכן החוקר יגיל לוי, איש
האקדמיה מרטין ון-קרפלד ואחרים.

אינני טוען כי כל מי שמעוניין בשבירת העבודה

בהרבה ממה שהעלינו בדעתנו. השערה כזו
עשויה לפתור מעט מהחידות ואולי האכזבות,
שנחלנו מידי שתי ממשלות העבודה האחרונות
בתחום חברתי-כלכלי.

בשנים האחרונות הועם זהרו של השירות הצבאי.
הוא נתפס לעיתים כארכאי, שמרני, שלא לומר
ריאקציוני. קבוצות שונות, גם כאלה המתהדרות
בגון 'סוציאליסטי' ו'חברתי', מעלות על נס את
ההשתמטות מהשירות הצבאי במסווה של אהבת
אדם כביכול. זו דוגמה לחוסר אחריות במסווה
של כוונות טובות. השמאל צריך להתייחס
אל הצבא על כל מורכבותו, כגורם משמעותי
לעיצוב חברתי ופוליטי ולא להותיר את זירת
הצבא ריקה לשימושם של אחרים.